

Nieuw Wetboek van Strafvordering

POSITION PAPER

Het nieuwe Wetboek van Strafvordering biedt mogelijkheden voor burger, politie en de overige ketenpartners. Voor de politie biedt het kansen om het vakmanschap te versterken, de kwaliteit van ons werk te verhogen en de prestaties te leveren die gevraagd worden.

Toelichting

Dit position paper is bedoeld om inzicht te geven in het perspectief van Politie Nederland op het wetsvoorstel voor het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Deze publicatie is gebaseerd op het wetsvoorstel voor het nieuwe Wetboek van Strafvordering, zoals in maart 2023 ingediend bij de Tweede Kamer.

Deze publicatie is een uitgave van het programma Nieuw Wetboek van Strafvordering, onderdeel van de portefeuille Ketensamenwerking, Staf Korpsleiding, Politie Nederland.

Inhoudelijke veranderingen in het wetboek bieden meer kansen om het strafproces te versnellen en meer ruimte voor de ketenpartners om de goede dingen te doen voor slachtoffers en verdachten. Met dit nieuwe wetboek gaan we mee met de tijd. Het is logischer ingedeeld, vereenvoudigd en maakt digitaal werken beter mogelijk.

De politie kijkt uit naar de komst van het nieuwe Wetboek voor Strafvordering

Het is voor ons essentieel dat er meer ruimte komt voor digitale opsporingsmogelijkheden. Daarmee kunnen we recht doen aan het politiewerk in een samenleving die steeds verder digitaliseert. Ook stelt het nieuwe wetboek ons in staat om op onderdelen efficiënter te werken. Zoals bijvoorbeeld een verkort proces-verbaal bij beschikbare audiovisuele registraties en de mogelijkheid om eerder DNA-onderzoek te doen. Daardoor kunnen we beter en voortvarender gaan opsporen.

In het wetsvoorstel dat er nu ligt, is de hoeveelheid administratieve lasten iets meer dan dat het geval is met het huidige wetboek.

Verplichte administratieve handelingen drukken op de beschikbare politiecapaciteit. Een verdere toename hierin is om deze reden niet wenselijk. Hierom doen we een appèl op politici om éérst met de politie in gesprek te gaan als het wenselijk is om wijzigingen aan te brengen in het wetsvoorstel. Zo kan een goed beeld worden geschetst wat de impact van een wijziging is op de opsporingspraktijk.

De politie pleit er nadrukkelijk voor om geen nieuwe of extra toezichtsvormen toe te voegen binnen de opsporing. Een belangrijk uitgangspunt hiervoor is de werkbaarheid in de operatie. Bovendien is er geen noodzaak voor extra toezicht naast de bestaande praktijk.

Geef de politie ruimte voor de implementatie

De organisaties in het strafrecht streven naar invoering van het nieuwe wetboek per 1 april 2029. Dat lijkt nog ver weg, maar er moet veel gebeuren om een verantwoorde invoering mogelijk te maken.

Bij de politie moet een groot aantal werkprocessen worden gewijzigd. Ook moeten tientallen ICT-systemen worden aangepast, een digitale transformatie van het strafproces. Niet in de laatste plaats moeten ruim 50.000 medewerkers worden opgeleid en bijgeschoold. Dat legt een groot beslag op de beschikbare capaciteit van onze ICT-afdelingen en de Politieacademie. En vanaf een jaar voor inwerkingtreding ook op de capaciteit van vooral de basisteams en rechercheafdelingen.

In de periode direct na de inwerkingtreding van de nieuwe wet zal sprake zijn van een fase van gewenning, waardoor werkvoorraden en doorlooptijden in eerste instantie mogelijk eerder oplopen dan verminderen. Het is daarom belangrijk dat in de jaren rondom de inwerkingtreding van het nieuwe wetboek geen andere grote wets- of beleidswijzigingen ingevoerd moeten worden. De politie pleit daarom voor een beleidsluwe periode, om de aandacht volledig te kunnen richten op het nieuwe Wetboek van Strafvordering.

Wat willen we behouden?

Het nieuwe wetboek bevat verschillende vernieuwingen die voor de opsporing belangrijk zijn. Het zou de politie helpen als in ieder geval de volgende onderwerpen worden ingevoerd.

Uitbreiding mogelijkheden netwerkzoeking

In het nieuwe Wetboek voor Strafvordering worden de mogelijkheden voor netwerkzoeking uitgebreid. Op dit moment is het mogelijk om bij aanhouding een laptop of telefoon in beslag te nemen, maar zijn de juridische mogelijkheden om netwerkzoeking te doen beperkt. Met de invoering van het nieuwe wetboek wordt het mogelijk data in de cloud te bekijken (Google Drive, iCloud etc.). Dankzij de huidige tijdelijke bepaling doen we hier nu al ervaring mee op in een pilot. De eerste ervaringen zijn positief; het blijkt in de praktijk een effectieve bevoegdheid. Verlenging van de tijdelijke bepalingen tot de inwerkingtreding van het nieuwe wetboek is daarom zeer gewenst.

Mogelijkheid om nakomende gegevens op in beslag genomen telefoon mee te nemen in onderzoek

Op dit moment moet een in beslaggenomen telefoon direct worden “bevroren”. Een telefoon wordt bij inbeslagname direct in de vliegtuigstand gezet om de internetverbinding te verbreken. Zo vinden er geen wijzigingen meer plaats in de op het apparaat opgeslagen data. Volgens het nieuwe wetboek mag de internetverbinding van de telefoon open blijven staan, juist om ook de nakomende gegevens zoals tekstberichten of mailverkeer mee te kunnen nemen in het onderzoek. Dit kan bruikbare informatie opleveren en kan het opsporingsresultaat ten goede komen. Ook deze mogelijkheid wordt nu beproefd via tijdelijke bepalingen. Verlenging van deze tijdelijke bepalingen tot inwerkingtreding van het nieuwe wetboek is wenselijk.

Uitvoering data-analyse bij verantwoordelijke instantie of persoon met ‘Bevel data-analyse’

Met de nieuwe bevoegdheid “Bevel data-analyse” kan de officier van justitie een instantie of persoon het bevel geven tot data-analyse. Onderzoeken waar *data mining* en *big data-analyses* onderdeel van zijn, worden op dit moment nog door de politie uitgevoerd. Met de invoering van het nieuwe wetboek kan de uitvoering van deze analyses bij de betreffende instantie of persoon worden neergelegd. De verantwoordelijkheid wordt op deze manier bij de eigenaar van de gegevens neergelegd. De nadruk bij het OM en de politie komt zo meer te liggen op het houden van toezicht. Met deze werkwijze blijft de privacy van klanten en andere stakeholders van de betreffende instanties beter gewaarborgd en is er minder noodzaak om grote datasets op te vragen.

Mogelijkheid langer vastleggen van openbare data bij openbronnenonderzoek

De politie gebruikt *open source intelligence* (denk aan *social media* e.d.) vaak als bron in onderzoek maar een daarop toegesneden bevoegdheid om personen op

internet stelselmatig in beeld te brengen ontbreekt. Het nieuwe wetboek geeft een speciale bevoegdheid hiervoor. Op het moment dat er voldoende aanleiding is dat iemand voor een langere periode gevolgd moet worden als onderdeel van een onderzoek, kan de officier van justitie aangeven dat er voor een bepaalde periode gegevens mogen worden vastgelegd vanuit openbare bronnen. Een mogelijkheid die zo ontstaat is stelselmatig informatie in te winnen of *webcrawlers* in te zetten bij onderzoek.

Generiek bevel vorderen gegevens

Volgens het nieuwe wetboek mag een officier van justitie een generiek bevel - dat niet is gericht aan een specifiek persoon of bedrijf - neerleggen ter vordering van alle gegevens over een specifiek onderwerp. Denk hierbij aan een overzicht van de verhuurde auto's van een specifiek type of merk binnen een bepaalde regio. Waar op dit moment een rechercheur voor ieder bedrijf een apart bevel bij de officier van justitie moet aanvragen, kan deze straks een generiek bevel aanvragen en versturen naar al deze bedrijven. Dit levert winst op in capaciteit en maakt het vorderen van gegevens veel minder complex.

DNA-onderzoek bij gewone verdenking

Het afnemen van DNA-materiaal kan op dit moment uitsluitend als er een sterke verdenking tegen de betreffende persoon is. Volgens het nieuwe wetboek mag er ook DNA-materiaal worden afgenomen bij een minder sterke verdenking. De afweging hierbij is dat DNA-onderzoek tegenwoordig minder inbreukmakend is dan vroeger het geval was; vroeger moest er bloed worden afgenomen, tegenwoordig is wangslijm voldoende. Daarnaast is DNA-onderzoek tegenwoordig minder tijdrovend. Wanneer de afname eerder in het strafvorderingsproces plaatsvindt, kan dat veel onderzoek besparen. Dat helpt de opsporing maar ook de verdachte. Die hoeft niet onderworpen te worden aan andere vormen van onderzoek. DNA-bewijs kan ook uitwijzen dat de verdachte niet betrokken is bij het strafbare feit. Door eerder in het opsporingsonderzoek DNA-onderzoek te doen, kan een zaak daarom sneller tot een afronding komen.

Verlenging termijn tap en IMSI-catcher *

Opnames maken door het aftappen van telefoongesprekken kan op dit moment voor een termijn van maximaal vier weken, na machtiging van de rechter-commissaris op bevel van de officier van justitie. Na deze periode zal de rechter-commissaris opnieuw een machtiging moeten afgeven voor een termijn van maximaal vier weken. Aangezien tegenwoordig minder informatie wordt gedeeld via de telefoonlijn, is de inbreuk op de privacy minder groot en is het ook nodig om langer gebruik te maken van een telefoontap. Daarom maakt het nieuwe wetboek een machtiging voor maximaal twee maanden mogelijk. De politie hoeft daardoor minder vaak een verlenging van de tapmachtiging aan te vragen. Voor de *IMSI-catcher** is er in het nieuwe wetboek een bepaling opgenomen zodat het systeem ook kan worden ingezet om de locatie van een persoon vast te stellen. Dit is een tijdrovend proces, waarbij er meerdere metingen nodig zijn wat normaal gesproken meer dan een week tijd in

beslag neemt. Op basis van een bevel kan straks voor een periode van vier weken een *IMSI-catcher* worden ingezet.

** IMSI: International Mobile Subscriber Identity, een uniek nummer gekoppeld aan de SIM-kaart.*

Vingerafdruk bij staandehouding

Volgens het nieuwe wetboek mag een vingerafdruk worden afgenomen bij staandehouding. Op dit moment is het nog zo dat dit pas mogelijk is nádat iemand is aangehouden. De aanhouding, het overbrengen en het identificeren van de verdachte kost relatief veel tijd waarin de betrokken agenten niet beschikbaar zijn voor de meldkamer. Bij minder ernstige feiten, zoals bij lichte twijfel over de echtheid van een identiteitsbewijs, is dit in de praktijk een drempel om over te gaan tot aanhouding ter identificering. Na invoering van het nieuwe wetboek kan de agent straks al bij de staandehouding direct een check doen in de databank van de strafrechtketen. Naar verwachting zal de mogelijkheid tot identiteitscontrole met vingerafdrucken daardoor vaker ingezet worden, met meer succesvolle identificaties als gevolg.

Verkort proces-verbaal bij AVR

Met de invoering van het nieuwe wetboek mag een proces-verbaal verkort worden opgesteld als er beschikbare audiovisuele registraties (AVR) aan worden gekoppeld. AVR betreffen opnames van politieverhoren, opnames van beeld, geluid of beeld en geluid (camerabeelden, tagesprekken etc.) en de verslaglegging van het onderzoek ter terechtzitting.

Bij het opstellen van het verkorte proces-verbaal wordt aangegeven in welke minuut en/of scene een handeling of uitspraak te vinden is. Voorheen moesten handelingen en/of uitspraken stap-voor-stap worden uitgeschreven naast het bijvoegen van het beschikbare AVR-materiaal. Er loopt op dit moment een pilot die dit jaar wordt geëvalueerd door het WODC waarna er een eindoordeel gegeven zal worden door de Minister van Justitie & Veiligheid.

Bij een aantal partners in de strafrechtketen zit er enige weerstand op deze wijziging. De werkwijze met een verkort proces-verbaal kan werk besparen bij de politie maar meer werk opleveren bij het Openbaar Ministerie en de rechter. De evaluatie moet uitwijzen of er ketenbreed sprake is van werkverzwaring of -verlichting en wat het effect is op de kwaliteit van het strafproces. De politie vindt dat een werklastverzwaring op ketenniveau aanvaardbaar zou kunnen zijn als de kwaliteit van de berechting toeneemt omdat de rechter vaker zelf geluids- en beeldopnamen bekijkt.

Wat willen we niet?

Nieuwe administratieve lasten

In het wetsvoorstel dat er nu ligt, zijn de werklasten voor de politie iets hoger dan het geval is met het huidige wetboek. Verplichte administratieve handelingen drukken op de beschikbare politiecapaciteit. Een verdere toename hierin is om deze reden niet wenselijk. Hierom doen we een appèl op politici om éérst met de politie in gesprek te gaan als het wenselijk lijkt te zijn om wijzigingen aan te brengen in het wetsvoorstel. Zo kan een goed beeld worden geschetst wat de impact van een wijziging is op de opsporingspraktijk.

Verdere juridificering van de klachtprocedure bij het achterwege blijven van opsporing

De politie ontvangt veel aangiftes. Meer dan kunnen worden opgepakt. Aangiftes worden daarom beoordeeld op de zwaarte van het misdrijf en de aanknopingspunten die er zijn om tot een onderzoeksresultaat te komen*.

Zoals in het voorstel van het nieuwe wetboek staat omschreven, kan een melder bezwaar maken als een aangifte niet in behandeling wordt genomen. De melder kan uitleg vragen aan de politie, en eventueel daarna officieel bezwaar aantekenen bij de officier van justitie, die een heroverweging zal maken. Mocht de melder vervolgens nog steeds bezwaar willen maken, dan kan hij/zij de stap naar het gerechtshof zetten. De rechter kan de politie verplichten een opsporingsonderzoek te starten.

De rechten van slachtoffers staan sterk in de belangstelling. Een gedachte zou kunnen zijn om slachtoffers meer invloed te geven op de beslissing om tot opsporing over te gaan. Bijvoorbeeld door een formeel klachtrecht in te voeren als de politie beslist om van een aangifte geen zaak te maken. De politie zou daar geen voorstander van zijn. De huidige werkwijze, die in het wetsvoorstel wordt bevestigd, werkt goed. Een verdere formalisering van de procedure zou leiden tot aanzienlijke kosten, zonder dat slachtoffers daarmee een betere positie krijgen. Veel aangiftes kunnen nu eenmaal vanwege capaciteitsbeperkingen niet opgepakt worden; een formeel klachtrecht kan daar niks aan veranderen.

** Aangiftes die niet kunnen worden opgepakt, worden bewaard in het archief.*

Geen stapeling toezichtsvormen

De politie pleit er nadrukkelijk voor om geen nieuwe of extra toezichtsvormen toe te voegen binnen de opsporing. Een belangrijk uitgangspunt hiervoor is de werkbaarheid in de operatie. Er is al veel toezicht op de taakuitvoering door politie, vooraf door de officier van justitie en de rechter-commissaris, achteraf door de zittingsrechter, en thematisch door de Inspectie J&V en de Autoriteit Persoonsgegevens. Een stapeling van toezichtsvormen kan leiden tot méér administratie, stroperige processen maar ook handelingsverlegenheid.

Wat willen we aangepast zien?

Schrappen van beperkingen van onderzoek door rechter-commissaris

De rechter-commissaris heeft in het huidige wetboek ruime mogelijkheden om onderzoek te laten doen, ook als dat onderzoek niet precies past in een beschreven wettelijke opsporingsbevoegdheid. In het nieuwe wetboek worden de onderzoeken die de rechter-commissaris kan doen limitatief opgesomd. Met name bij digitale opsporing is de huidige bevoegdheid van de rechter-commissaris zeer nuttig gebleken, bijvoorbeeld omdat daardoor toestemming kon worden gegeven om in te loggen op een Facebook-account van de verdachte. Inmiddels is die bevoegdheid gecodificeerd in de Innovatiewet Strafvordering, maar er zullen nu én in de toekomst praktijksituaties ontstaan die (net) niet onder een beschreven opsporingsbevoegdheid vallen. Zonder de huidige mogelijkheid van de rechter-commissaris om analoge toepassing te geven aan bestaande opsporingsbevoegdheden zal onder het nieuwe wetboek telkens een wetswijziging nodig zijn om “gaten” in het arsenaal aan opsporingsbevoegdheden te dichten. De politie pleit daarom voor het behouden van de ruime onderzoeksbevoegdheid van het huidige artikel 181 Sv.*

** Over dit onderwerp heeft de politie advies ingewonnen bij prof. L. Stevens. Haar adviesrapportage getiteld ‘Ruimte voor opsporing zonder specifieke wettelijke grondslag’ is op verzoek beschikbaar.*

Selectiviteit en herstelrecht wettelijk borgen

De strafrechtketen kampt, ondanks jarenlange investeringen, met werkvoorraden en lange doorlooptijden. Dit wordt mede veroorzaakt doordat het doorlopen van een strafprocedure volgens de regels van het Wetboek van Strafvordering, een arbeids- en tijdsintensief proces is. Een proces dat bovendien niet altijd het meest passende resultaat oplevert. Door alle processtappen en waarborgen van het strafproces is het niet goed mogelijk om “kleine zaken klein te houden”. Daarom zou de politie er groot voorstander van zijn om meer aandacht te besteden aan selectiviteit: welke zaken moeten we via het strafrecht afdoen, en welke zaken kunnen we beter op andere manieren (reprimande, HALT, schadebemiddeling etc.) aanpakken? Hoe zorgen we ervoor dat er meer aandacht en wettelijke mogelijkheden komen om kleine zaken klein te houden en snel af te kunnen handelen? Zou het uitgangspunt dat strafvordering ultimum remedium is niet wettelijk gecodificeerd moeten worden? Welke rol kan de hulpofficier van justitie spelen in de vraag of een strafbaar feit ook via strafvordering afgehandeld moet worden? De politie pleit voor een nadere verkenning van deze vragen.